

دنيا جو قديم ترين ۽ وسيع ترين قلعو: راڻي ڪوٽ

(ان جو بنياد اهڙي غير معمولي جاءِ تي چورڪيو ويو؟)

راڻي ڪوٽ تي پهريون ڀيرو هڪ تفصيلي مضمون ڪرنل رشيد لکيو. جيڪو "اقبال رويو" جي فيبروري 1965ع واري پرڇي ۾ ڇپيو هو. جنوري 1965ع ۾ ڪرنل رشيد جڏهن راڻي ڪوٽ ڏسڻ هليو. تڏهن آءُ، جناب حسام الدين راشدي، جناب محمد ابراهيم جويو ۽ جناب غلام رباني ساڻس گڏ هئاسون. ٻن ڏينهن تائين اسين سيٽي سَنَ ۾ جناب جي. اير سيد جا مهمان ٿي رهياسون. اُتان رواني ٿيڻ کان هڪ رات اڳ سيد صاحب، سَنَ مان ڇهه اُن ۽ ڪي ماڻهو اڳواٽ راڻي ڪوٽ ڏانهن روانا ڪيا ته جئن صبح جو قلعي جي وڏي ۽ اوڀر واري دروازي (سن دروازي) وٽ اسان جو آڌر پاءُ ڪن. اسان سيٽي هڪ وين ۾ روانا ٿياسون ۽ صبح جي ٿڌي وقت اسان وڏي قلعي جا ڪي حصا ۽ ان ۾ ٺهيل "ميري" ۽ "شيرگڙه" جا ننڍا ڪوٽ پڻ ڏٺا. قلعي جا ٻيا ٽي دروازا اسين نه ڏسي سگهياسون. انهيءَ قلعي جي باري ۾ ڪرنل رشيد کي آمريڪي يو - ايس - ايد جي هڪ علمدار وليمر. ايبسي کي ڳالهيون ٻڌايون هيون ۽ ڪيترا فوتا پڻ ڏٺا هئا. ڪجهه عرصو اڳ هن پاڻ اهو قلعو ڏٺو هو ۽ هو ان جا فوتو به ڪڍي ويو هو. پر ڪرنل رشيد جي مضمون ۾ ڏنل معلومات جو وڏو حصو ڪيس جناب جي. اير. سيد کان مليو هو. جيڪو ڪيترن ئي سالن کان ان قلعي ۾ ويندو رهندو هو ۽ جنهن اتي پنهنجي مختصر رهائش جي لاءِ ميري ڪوٽ ۾ ٻن ٽن لائين جي مرامت پڻ ڪرائي هئي. ڪرنل رشيد پنهنجي مضمون ۾ قلعي ۽ ان جي دروازن جا جيڪي نالا ڏنا آهن، اهي به ڪيس جي. اير سيد ٻڌايا هئا، جنهن جو خيال هو ته اهو قلعو باختر (بيڪٽرين؟) يونانين، سٿين، پارٿين يا وري ساسانين جو ٺهرايل آهي. جناب جي. اير سيد، سنڌ جي مختلف حڪمرانن جي حڪومت جا عرصا پڻ ٻڌايا، جنهن ۾ ٿوري ترميم ڪري، ڪرنل رشيد پنهنجي مضمون ۾ آندي آهي، جيڪا صحيح ڪانهي. انهيءَ مضمون ۾ جيڪي تصويرون ڏنل آهن، انهن مان گهڻيون ايبسي جون ورتل هيون، ڇاڪاڻ ته ڪرنل رشيد نه ٻيا دروازا ڏٺا هئا ۽ نه چوڻوڙف ويو هو.

هن مضمون ۾ ڪوشش ڪئي ويئي آهي ته ڪرنل رشيد پنهنجي مضمون ۾ جيڪي غلطيون ڪيون آهن، تن کي درست ڪيو وڃي ۽ ساڳئي وقت هن غير معمولي ۽ دنيا جي وڏي ۾ وڏي قلعي جي ٺاهڻ جي ضرورت ۽ ان جاءِ جو تاريخي ۽ سائنسي تجزيو ڪيو وڃي، جتي اهو ٺهيل آهي.

1. ڪيرٿر جبل جي چار هزار کان پنج هزار فوت اوجائي، ايتڪن پنهنجي گزيٽر ۾ بيان ڪئي آهي، ان اوجائيءَ تي ڪرنل رشيد کي شڪ آهي. دادو ۽ لاڙڪاڻي ضلعن جي اترئين پاسي ڏاڙهياڙي ۽ ڪتي جي قبر وٽ ڪيرٿر جبل جي اوجائي ست هزار کن فوت آهي. پر راڻي ڪوٽ جي ويجھو ان جي ٽڪرين جي اوجائي برابر ٻه هزار فوت آهي.

2. جنهن هنڌ تي قلعو ٺهيل آهي، ان جو ڏس ڪرنل رشيد بلڪل صحيح ڏنو آهي. قلعي جو گهيرو جي. اير. سيد جي چوڻ مطابق 18 ميل ۽ ڪرنل رشيد جي ڪٽ موجب 16 - 17 ميل. حقيقت ۾ 14 ۽ 15 ميلن جي وچ ۾ ٿيندو. هن بندي اها ماپ هوائي جهاز مان نڪتل فوتن مان ورتي آهي. اصل ۾ اڄ کان ڏيڍ سؤ ورهيه

